

КОРПОРАТИВНИЙ СЕКРЕТАР ЯК ПРИКЛАД ПРАВОВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

УДК 346.1

Актуальність дослідження. Ефективним підґрунтям розвитку будь-якої правової держави є багатоманітність організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права [1, с. 96]. Значну роль серед них відіграють господарські товариства. Станом на 1 січня 2018 року в Україні було зареєстровано 14 710 акціонерних товариств [2], що становить 2,47% від загальної кількості зареєстрованих господарських товариств в Україні (601 700). Даний показник є вищим ніж аналогічне відносне значення акціонерних товариств серед числа зареєстрованих господарських (торгових) товариств в більшості країн Європи. Тому ефективному корпоративному управлінню приділяється постійно значна увага як у середовищі науковців, так і в системі органів, що покликана регулювати фондовий ринок в Україні.

Не останню роль в ефективному корпоративному управлінні відіграє посада корпоративного секретаря, яка була запроваджена відносно нещодавно в законодавстві України.

Деякі аспекти діяльності корпоративного секретаря та його ролі в корпоративному управлінні досліджувались в працях О. А. Беляневич, О.М.Вінник, Д. Баюри, Ю. В. Біляка, А. В. Мягкого, І. П. Мігуса, О. Шевчук та інших. Одночасно з тим не всі аспекти його правового статусу були досліджені вище згаданими вченими.

Мета статті полягає в порівнянні правового статусу корпоративного секретаря в Україні та деяких країнах світу і на цій основі визначити систему прав, з якої було його запозичено.

Виклад основного матеріалу. Інститут корпоративного секретаря пов'язують з введенням у 1855 р. поняття обмеженої відповідальності і з першим «Законом про компанії» у Великобританії у 1862 р., що призвело до стрімкого зростання числа компаній. До 1892 р. в облікових книгах Реєстру акціонерних товариств вже числилося 15 477 компаній, і з'явився новий клас

фахівців з управління адміністративними справами цих компаній. Хоча схожа за своїми обов'язкам особа існувала у британських акціонерних компаніях й уже значно раніше [3, с. 38].

У 1887 році у справі *Barnett, Hoares & Co v South London Tramways Co* (1887) 18 QBD 815, посаду секретаря компанії (company secretary) було розтлумачено виключно як виконавця рішень правління та загальних зборів (must “do what he is told”). Таке трактування призвело до того, що посада секретаря акціонерних товариств розглядалася в першу чергу як адміністратор, який займається такими завданнями, як забезпечення подачі документів у відповідні контролюючі органи, ведення статутних реєстрів, підготовка порядку денного та протоколів правління / загальних зборів, а також забезпечення того, щоб загальні збори проводилися відповідно до процедур, встановлених Законом про компанії.

Але з часом роль та статус корпоративного секретаря змінилися. У справі *Panorama Developments (Guildford) Ltd v Fidelis Furnishing Fabrics Ltd* [1971] 2 QB 711 (CA) було зазначено наступне: «Часи змінилися. Сьогодні секретар компанії є значно важливішою особою, ніж він був у 1887 році. Це посадова особа компанії з обов'язками та відповідальністю, що проявляється не тільки в щоденних актах компаній, а й в тій ролі, яку він відіграє в повсякденній діяльності компаній. Корпоративний секретар - не просто клерк. Він регулярно виступає від імені компанії і укладає контракти від свого імені, що стосуються повсякденного управління бізнесом компанії.... Він, безумовно, має право підписувати договори, пов'язані з адмініструванням справ компанії, наприклад, працевлаштування персоналу, замовлення автомобілів тощо».

В «Законі про компанії» Великобританії 1980 року вперше була передбачена необхідність здійснення функції корпоративного секретаря компанії кваліфікованими спеціалістами.

Загалом протягом ХХ ст. посада корпоративного секретаря була запроваджена в законодавстві більшості країн з ринковою економікою. У багатьох країнах створено спеціалізовані організації – професійні об'єднання корпоративних секретарів: британ-

ський Інститут Сертифікованих Секретарів та Адміністраторів (Institute of Corporate Secretaries and Administrators, ICSA), Американське Товариство Корпоративних Секретарів (American Society of Corporate Secretaries, ASCS), Канадське Товариство Корпоративних Секретарів (Canadian Society of Corporate Secretaries, CSCS). Зазначені організації здійснюють підготовку висококваліфікованих спеціалістів в сфері корпоративному управлінні [4, с. 85].

На початку XXI ст. інститут корпоративного секретаря був запозичений і українським корпоративним правом. Вважається, що корпоративний секретар вперше був згаданий в Принципах корпоративного управління, затверджених рішенням ДКЦПФР № 571 від 11.12.03, де відповідно до п. 3.1.16 рекомендувалося запровадити посаду корпоративного секретаря в українські компанії для організаційного та інформаційного забезпечення діяльності органів товариства, належного інформування акціонерів та заінтересованих осіб.

Основними завданнями корпоративного секретаря є:

- 1) забезпечення підготовки та проведення загальних зборів акціонерів, засідань наглядової ради та виконавчого органу;
- 2) забезпечення надання своєчасної та достовірної інформації про товариство органам товариства та акціонерам;
- 3) зберігання документів товариства, включаючи архів товариства;
- 4) забезпечення зв'язку з акціонерами, у тому числі роз'яснення акціонерам їх прав, розгляд звернень акціонерів щодо порушення їх прав;
- 5) надання органам товариства висновків та розробка пропозицій щодо приведення внутрішніх документів товариства у відповідність до принципів корпоративного управління [5].

Але безумовно базовим документом, який утвердив поняття корпоративного секретаря в корпоративному та господарському праві України є Закон України № 514-VI від 17 вересня 2008 року «Про акціонерні товариства». Відповідно до ч. 7 ст. 56 Закону України «Про акціонерні товариства» наглядова рада за пропозицією голови наглядової ради у встановленому порядку має пра-

во обрати корпоративного секретаря. Корпоративний секретар є особою, яка відповідає за взаємодію акціонерного товариства з акціонерами та/або інвесторами [6].

Як зазначає О. М. Вінник, корпоративний секретар став одним із внутрішньо-корпоративних механізмів, який виконує функції медіатора з огляду на основне призначення такої особи (корпоративного секретаря) – забезпечення взаємодії АТ з акціонерами та/або інвесторами [7, с. 7].

Впровадження корпоративного секретаря у фінансовому секторі господарських правовідносин відбулося багато в чому завдяки Національному банку України, Правління якого своїм Рішенням №814-рш від 03.12.2018 року затвердило Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [8]. У відповідності з п. 73 згаданого Рішення банкам рекомендувалося виділити зі складу своїх органів управління корпоративного секретаря з метою забезпечення ефективної організаційної та інформаційної підтримки органів управління банку, його учасників та інших зацікавлених осіб за пропозицією голови ради банку.

Повноваження корпоративного секретаря можуть включати: 1) надання допомоги раді банку, комітетам ради та правлінню банку у виконанні ними своїх обов'язків через здійснення функцій секретаря, надання допомоги та консультацій; 2) розроблення, унесення змін та внесення на розгляд і затвердження ради банку річного плану засідань ради та правління банку, спільних засідань цих органів, і надання таких пропозицій раді та правлінню банку на початку звітного року, але не пізніше дати першого засідання відповідного органу управління банку.

І врешті-решт одним із останніх за хронологією підзаконним актом, який висвітлює діяльність корпоративного секретаря, в даний час є Типове положення про корпоративне управління відкритого акціонерного товариства, затвердженого рішенням ДКЦПФР № 737 від 02.07.08 року. Відповідно до п.3.26 цього положення корпоративний секретар визначено як одноосібний незалежний орган товариства, який здійснює правове, організаційно-технічне забезпечення та координацію роботи органів То-

вариства, а також обмін інформацією між ними та акціонерами [9]. Станом на сьогодні посада корпоративного секретаря в Україні запроваджена практично у всіх акціонерних товариствах.

Постає питання країни запозичення посади корпоративного секретаря. Якщо брати виключно лінгвістичний аспект, то слід зауважити, що в країні походження, Великобританії, застосовується термін «company secretary» (секретар товариства), в Китаї та деяких інших державах застосовується термін «board secretary», «secretary of the board» (секретар правління) або ж просто «secretary» (секретар) як у Швейцарії [3, с. 2]. В США використовується обидва поняття corporate secretary та officer (службовець, посадова особа) як у Model Business Corporation Act (ст. 8.40 – 8.44) [10].

Таким чином, українському терміну «корпоративний секретар» найближчим відповідником буде corporate secretary як у США. Але, звичайно, не це є визначальним при виявленні правопорядку, з якого було запозичено відповідний правовий інститут. Першочергове значення, на думку автора, має схожість правового статусу корпоративного секретаря в Україні та його аналогу в іноземних правових системах.

У Великобританії діяльність акціонерних товариств регулюється Законом про компанії (Companies Act 2006). У відповідності до ст. 261 Companies Act [11] від 2006 року Великобританії публічні акціонерні компанії зобов'язані мати в своїй структурі корпоративного секретаря.

Згідно із ст. 273 Companies Act корпоративний секретар повинен: 1) володіти достатніми знаннями та відповідним досвідом, а також 2) відповідати одній із нижче зазначених вимог:

(а) займати посаду секретаря публічної компанії, принаймні протягом трьох з п'яти років, що безпосередньо передують його призначенню як корпоративного секретаря;

(б) бути членом однієї з організацій, зазначених у ч. 3 ст. 273 Companies Act;

(с) бути адвокатом, юристом на території Сполученого Королівства;

(d) займати будь-яку іншу посаду, перебування на якій дає підстави вважати раді директорів, що ця особа здатна виконувати функції корпоративного секретаря.

Таким чином, в праві згаданої держави призначення корпоративного секретаря для публічних акціонерних товариств є обов'язковою умовою, а до особи, яка перебуває на такій посаді, ставляться досить жорсткі вимоги.

В США кожен штат приймає власні закони, в результаті чого їх законодавство про корпорації може відрізнитися. Але загалом в переважній більшості взятий за основу Model Business Corporation Act. Корпоративний секретар повинен, зокрема, відповідати вимогам ст. 8.40 – 8.44 Model Business Corporation Act [10]. До прикладу, ст. 8.42 закріплює стандарти поведінки, відповідно до яких він повинен діяти добросовісно; виконувати свої обов'язки у спосіб, який найкраще відповідає інтересам компанії.

Обов'язки секретаря визначаються статутом корпорації (8.41). Корпоративний секретар не несе відповідальності перед компанією чи її акціонерами за прийняття будь-якого рішення чи невжиття заходів, або невиконання певних дій, якщо покладені на нього обов'язки здійснювались ним належним чином. Порядок звільнення закріплений в ст. 8.43. Загалом з аналізу вбачається вимоги до особи, що претендує на відповідну посаду, не є жорсткими. Значною мірою правовий статус корпоративного секретаря регулюється статутами компаній.

1. Таким чином, посада корпоративного секретаря вперше виникла в країнах англо-саксонської правової системи (зокрема, у Великобританії) та була впроваджена в законодавство України з метою покращення ефективності корпоративного управління.

2. Якщо порівняти правове регулювання корпоративного секретаря в Україні та за кордоном з точки зору: 1) рівня імперативності регулювання, 2) обов'язковості даної посади в компанії; 3) вимог, які ставляться до особи, яка обіймає відповідну посаду, - то можна зробити висновок, що воно найбільш схоже з правом США, що в свою чергу дає підстави вважати, що посада корпоративного секретаря є запозиченням саме з права даної країни.

1. Зеліско А. В. *Ознаки корпоративних юридичних осіб: теоретико-правовий аспект* / Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2010. Вип. 24. С. 96-100.
2. *Кількість юридичних осіб за організаційними формами за 2018 рр.* / URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Filiz Aydm, *The Company Secretary within the Corporate Governance Framework*. St. Gallen, 2013, 357 p.
4. Ментух Н., Шевчук О. *Корпоративний секретар у системі управління акціонерним товариством: зарубіжний досвід правового регулювання* / Підприємництво, господарство і право, 2017, № 1, С. 83-87.
5. *Про затвердження Принципів корпоративного управління* : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 955 від 22.07.2014 / URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14>
6. *Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17 вересня 2008 року* / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 50-51, ст.384.
7. Вінник О.М. *Корпоративні конфлікти та зловживання корпоративними правами в акціонерних товариствах: традиційні та інноваційні способи попередження й розв'язання* / Актуальні питання інноваційного розвитку, № 2, 2012, С. 5-12. (с. 7)
8. *Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України: Рішення Правління НБУ № 814-рш від 03.12.2018 року* / <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18>
9. *Типове положення про корпоративне управління відкритого акціонерного товариства рішення ДКЦПФР № 737 від 02.07.08 р.* / URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr737312-08>
10. *Model Business Corporation Act* / URL: <https://www.americanbar.org>
11. *Companies Act, 2006* / URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf

Ковалишин О.Р. Корпоративний секретар як приклад правових запозичень

В статті аналізується зародження та розвиток інституту корпоративного секретаря акціонерного товариства. Порівнюється правовий статус корпоративного секретаря на момент його виникнення у Великобританії у порівнянні із сучасним правовим регулюванням.

Аналізується правове становище корпоративного секретаря за законодавством України.

Ключові слова: корпоративний секретар, корпоративні правовідносини, правове запозичення, акціонерне товариство

Ковалишин А.Р. Корпоративный секретарь качестве примера правовых заимствований

В статье анализируется зарождение и развитие института корпоративного секретаря акционерного общества. Сравняется правовой статус корпоративного секретаря на момент его возникновения в Великобритании по сравнению с современным правового регулирования.

Анализируется правовое положение корпоративного секретаря по законодательству Украины.

Ключевые слова: корпоративный секретарь, корпоративные правоотношения, правовое заимствование, акционерное общество

Kovalishin O.R. Corporate secretary as an example of legal borrowing

On the 1-st of January, 2018, 14,710 joint-stock companies were registered in Ukrainian State Register. This number represents 2.47% of the total number of registered economic entities in Ukraine (601 700 legal entities). Therefore, a great attention is paid to the effective corporate governance in the joint stock companies because of its huge meaning for the stock market in Ukraine.

Origin and development of the corporate secretary of the company is analyzed in the article. The author presents a comparison of the legal status of corporate secretary at the moment of its appearance and nowadays. The term «company secretary» is used in the United Kingdom; the term «board secretary», «secretary of the board» is spread in China and some other states; simply «secretary» is popular in Switzerland; both the «corporate secretary» and the «officer» are used in the United States.

The legal status of corporate secretary according to the current Ukrainian legislation is presented. The Law of Ukraine «On joint stock companies» is a cornerstone of the legal regulation of corporate secretary in Ukraine.

The author emphasizes that the qualifications for a corporate secretary in Great Britain are rather strict (he should held the office of secretary of a public company for at least three of the five years immediately preceding his appointment as secretary; or be a member of any of the bodies specified in subsection; or be a barrister, advocate or solicitor called or admitted in any part of the United Kingdom; or be a person who, by virtue of his holding or having held any other position or his being a member of any other body, appears to the directors to be capable of discharging the functions of secretary of the company).

The demands for a corporate secretary are rather loyal in the USA.

The author makes a conclusion that corporate secretary appeared in Great Britain at first. At the same time corporate secretary is a legal borrowing from the legislation of the USA.

Keywords: corporate secretary, corporate legal relations, legal borrowing, joint-stock company